

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Grenzen aan het gras

door **Janne E. Nijman** De auteur is hoogleraar internationaal recht in Amsterdam en Genève.

Deze column schrijf ik in Cambridge (VK). Michaelmas Term 2022 breng ik door aan het Lauterpacht Centre for International Law en aan Jesus College. Met het onderzoek dat ik hier doe, zal ik u nu niet vermoeien. Ik woon hier aan de rand van de *midsummer common*, een prachtige grote weide tussen het centrum en de rivier de Cam – met aan de overkant al weer bebouwing. Een groene oase in de stad.

Van oudsher waren het de lagere klassen die gebruikmaakten van de *commons*. In de Magna Carta van 1215 is het recht opgenomen om vee te laten grazen op de *commons*. Sinds die tijd lopen er koeien op de *midsummer common*. In *Wolf Hall*, de geweldige historische roman van de onlangs overleden Hilary Mantel, wordt de gewelddadigheid en slechte reputatie van de vader van Thomas Cromwell onder andere geïntroduceerd door te vermelden dat hij stiekem meer dan het toegestane aantal koeien op de *common* liet grazen. Onaanvaardbaar gedrag. Immers, het levert op korte termijn een enkele boer voordeel op, maar op lange termijn raakt de *common* uitgeput en wordt de hele gemeenschap benadeeld. De draagkracht van de *common*, i.c. het gras, bepaalt de intensiteit van de begrazing en daarmee de mogelijke omvang van ieders veestapel.

Zoals het gras grenzen stelt, zo stelt onze aarde – onze wereldwijde *common* – grenzen. Deze ‘planetaire grenzen’ staan onder enorme druk door

de manier waarop wij als mensheid leven. De situatie is totaal onhoudbaar: de meeste grenzen zijn al overschreden (CO₂-uitstoot, verlies aan biodiversiteit en chemische verontreiniging van de aarde) of worden bijna overschreden (verzuring van zoutwater en beschikbaarheid zoetwater). We putten de aarde uit op een gewelddadige manier, en daarmee bedreigt de mensheid haar eigen existentie. Johan Rockström introduceerde de notie van ‘planetaire grenzen’ in 2009 in *Nature*. ‘Planetaire grenzen’ klinkt groot, abstract, en ver weg, maar deze grenzen lopen door iedere stad, iedere weide en iedere tuin.

Het sluiten van de stikstofkringloop wordt geëist door een van die grenzen. Door alle politieke commotie zou je bijna denken dat urgentie alleen bestaat voor de stikstofmaatregelen. Niets is minder waar, en misschien helpt die harde waarheid ook de boeren: u bent niet alleen. Want de planetaire grenzen eisen een streng beleid van onze overheid op veel méér punten dan stikstof. Wij zijn allemaal boeren – individuen en zeker ook industrie en bedrijven – van wie in de huidige omstandigheden moet worden geëist dat wij onze levensstijl, ons productieproces en onze werkwijze drastisch veranderen.